

moderns, i que podria ser ja antic, si bé llavors hapax isolat, si la lectura d'aquest fos segura. És un passatge que solament coneixem per dos versos esparsos de Daudè de Pradas, citat per Rayn. (III, 414), però amb un context suspecte, potser corromput.² De tota manera no hi ha dubte que avui el tipus *agasso* f. té gran extensió en llengua d'oc: el *TdF* dona junts *agasso* i *gasso* com a formes més o menys generals, no localitzades, però de la fraseologia que dona i dels molts proverbis que cita es dedueix que és *agasso* la forma 10 rodanesa; també delf. *iasso* i *aiasso*.

De *FEW* I, 51-2, i d'*ALF* 1010, resulta que avui s'estén pel nord occità a un i altre costat de la frontera lingüística en una zona d'uns 200 km. d'amplada, i que després apareix en punts esparsos del Sud, quasi 15 gens en gascò, on solament s'assenyala en bearnès antiquat (*agasse* citat en proverbis). D'altra banda el trobem més o menys en totes les zones dialectals de l'Est de la llengua d'oïl, particularment Picardia i Bèlgica, però també a bastants punts dels Vosges, Franc Comtat i francoprovençal. En textos francesos n'apareix un cas en Diguleville (principi S. XIV amb la terminació picarda *agache*), i un parell de testimonis escadussers en els segles següents (God. VIII, 420; Littré), entre els quals Jean de Brie, que el dona com a sinònim 20 curiós del fr. *pie*: del seu text dedueix Gamillscheg (*EWFS*, contradit per ell mateix en *ZRPb*. XLIII, 129-30, i *Rom. Germ.* I, 379, deixant-se caure en el gòt. *AGATJA) que era un manlleu llavors conegut de l'occità, i Wartburg ho dona també com a cert. Verament es comprèn que el nom d'un ocell més abundant en el Mediterrani que en el Nord, i objecte allà d'infinites supersticions, vagi estendre's de Sud a Nord.

Realment el mot pròpiament francès ha estat sempre *pie* documentat constantment i en massa des del S. XII 25 (Chrestien, Ch. d'Orleans, Bedel, Villon etc.): avui continua essent de molt el nom predominant en el domini d'Oïl, no solament l'única forma parisenca i francienne, sinó també quasi general a Normandia, Alta Bretanya, Maine, Anjou, i tant o més estès que el seu sinònim pels Vosges, Franc Comtat i francoprovençal (*FEW* VIII, 420-1). És una idea extravagant de Wartburg la de suggerir que d'aquella forma occitana moderna sigui manllevat el cat. *garsa*, ja documentat en massa a l'Edat Mitjana, i general, amb *-r*, sense variants, en la llengua moderna; ell mateix ja es reconeix inquiet per aquesta *-r*, que declara inexplicable, mentre que M.-L., fent-hi els ulls grossos, la dona sense 40 dir-ne res.

L'explicació d'aquesta actitud està en llur creença 50 que el mot ve del germànic. Evidentment ells mateixos i Gamillscheg (*EWFS*) mostren alarma davant certs aspectes fonètics d'aquesta etimologia germànica. Havent suposat Diez, *Wb.*, 159, que venia de l'a-al. ant. *agalstra*, davant l'òbvia impossibilitat fonètica de 55 *LSTR* > *ç*, la cosa es va rectificar assenyalant una variant *agazza* en alt-al. antic.³ L'aire d'*agazza* és la d'una forma amb segona Lautverschiebung, és a dir només possible en alt-alemany; però els germanismes del gallo-romànic només poden venir del francès, que és baix-

alemany, o eventualment del gòtic, llengües que no tingueren la segona Lautverschiebung. Per fugir d'aquest obstacle imaginem expedients diversos, entre els quals discrepen els qui accepten aquesta etimologia, i tots ells subjectes a greus objeccions.⁴

L'altre motiu d'alarma (que mostren sobretot Wartburg, Gamillscheg i no amaga el *REW*, 275), és perquè tant si el mot vingués del francès com del gòtic, una *-g-* germànica antiga entre AA s'hauria hagut de convertir en *-j-* pertot en llengua d'oïl i en occità del Nord: ara bé hi ha *-g-* conservada quasi pertot, *-j-* o *y-* només en algun parlar provençal alpí, *-ž-* (i els seus succedanis locals) en alguns parlars escadussers de Llemosí, Saintonge i Alvèrnia, ço que és més aviat el representant d'una *g^a* inicial (en posició interna més aviat *-j-* que *-j-*). Vet aquí per què Wartburg tira al dret: el mot s'hauria rebut no pas del francès sinó (per «unbekanntem gründen») de l'alt-alemany (p. 52b), procedència que no es dona gairebé mai en gallo-romànic si no és a Itàlia i a la Suïssa francesa: i llavors, 20 contradient la seva afirmació prèvia que el mot s'havia estès del Sud al Nord, admet després (p. 52b42) que s'havia propagat Roine avall des de Suïssa.

Ja les dades dialectals alemanyes descoratgen completament de donar importància a la forma *agazza*. Segons el *Deutscher Wortatlas* (xv) hi ha *heister* molt estès en el centre i Prússia oriental, *bäster* a l'Est, *ekster* en el Baix Rin i Emsland, *elster* en general a l'Oest; resta un *hetze* a Suàbia que podria venir de *agazza* (però, tanmateix, la *h-* hauria de sortir de contaminació de *hexe* 'bruixa', i llavors també la resta!), i un *atzel* local d'Alsàcia i Oberhessen, que s'ha interpretat com a provinent d'un **agazala* dim. de *agazza*, però això és mera hipòtesi i la *-l-* pot venir de transposició de la *l* de l'a-al. ant. *agalstra*. En efecte, com ja reconeix Kluge-M., l'acumulació enorme de consonants en *aglstr* havia de donar lloc a tota mena de simplificacions, com *heister*, *ägest*, *älster* etc. i *atzel* pot ser-ne una més.

En tot cas la forma *agalstra* predomina enormement o és quasi la única en a-al. ant. i si alguna altra s'hi troba només un poc sovint és *agastra*. En b-al. ant. només hi ha *agastria* i *agistra* (Holthausen, *Altsächsisches Et. Wb.*, encara no documentats en el *Heliand*, sinó només en monuments posteriors i menors), neerl. mod. *ekster*. Sembla que els indoeuropeïstes han reculat davant les obscuritats d'això i no accepten la idea del Kluge-M. que es tracti d'un representant de l'arrel AK- 'ser agut' de l'indoeuropeu (per la llarga cua de la *garsa*, i encara val a dir que 'llarg' no és 'agut'), de manera que ni Walde-Pok. (I, 28-33) ni Pok., *IEW*, no recullen cap d'aquests mots germànics en llurs diccionaris indoeuropeus comparats (manquen en l'arrel AK-, *IEW*, 18ss.)⁵

L'examen dels esforços fets per trobar l'origen de l'oc. i fr. dial. *agasse* mostra que la pretesa etimologia germànica s'ha mantingut gràcies a la coincidència d'altres etimologies especioses però avui provades com a falses. Entrava pels ulls la del fr. mod. *agacer* 'irritar, molestar', 'esmusar les dents (un àcid)', però avui està